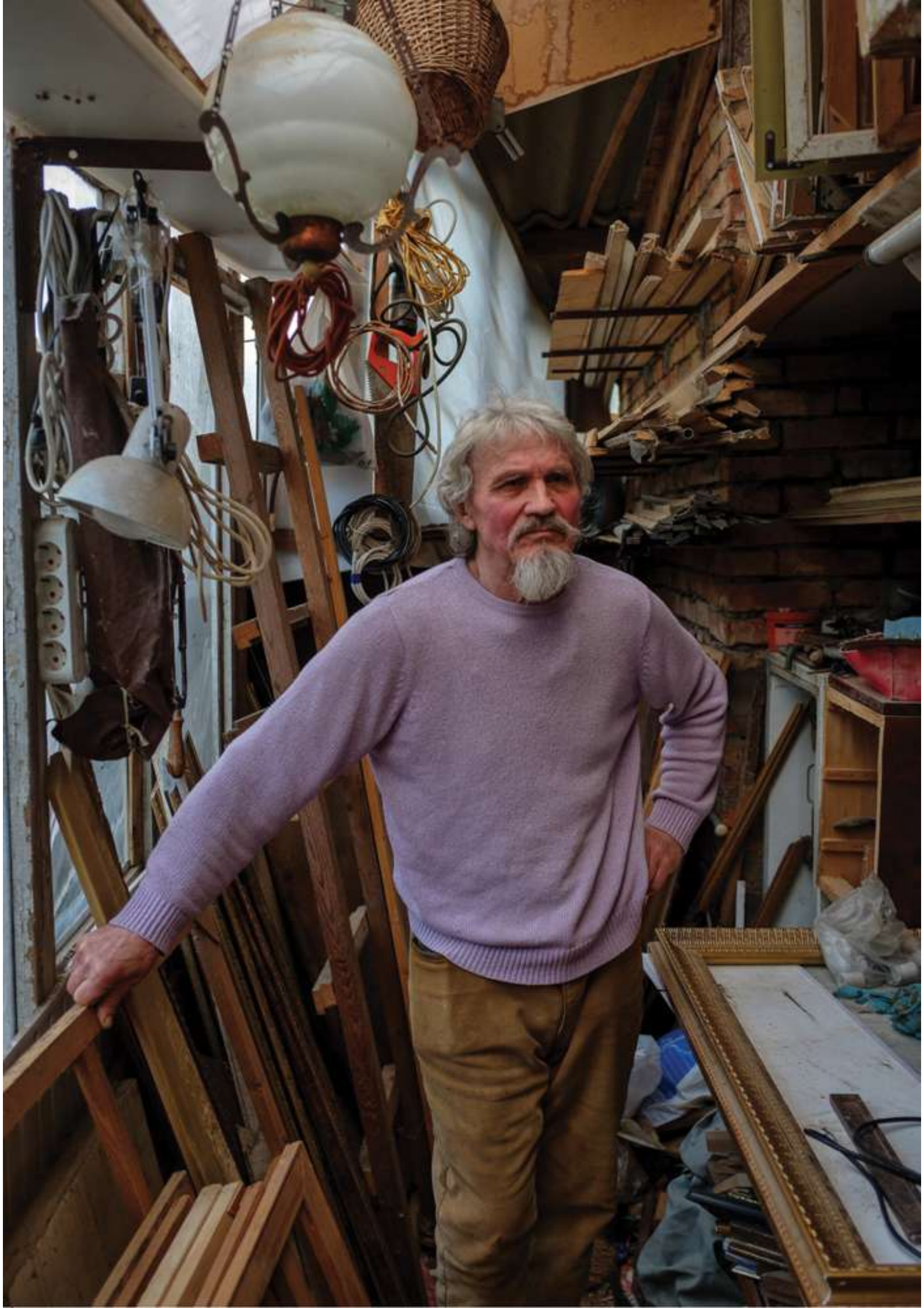

Управління культури і туризму Міської ради міста Кропивницького
Художньо-меморіальний музей О.О.Осцьоркіна

В майстерні
художника

Живописні експромти
Сергія Шаповалова

● ВІДКРИВАЮЧИ СВІТ МИСТЕЦТВА ●

*Розмова в майстерні
з заслуженим художником України
Сергієм Шаповаловим*

- Шановний Сергію Гаєриловичу, що для Вас мистецтво?
- Це - сенс життя. А ще, одна з особливих форм пізнання світу від трагедії до радощів.
- Коли Ви вперше почали займатися живописом?
- Живописцем я усвідомив себе, навчаючись в Одесі, а малюванням займаюся з дитинства. Мені був поштовх, що походив від вчителя малювання Олександра Омеляновича Хоменка, якого я закарбував у пам'яті на все життя. Я ж то в селі, окрім як корів пасти, нічого іншого не знав. А в нього я побачив картини - копії з Шишкіна, Васнецова, популярних на той час художників. Це мене вразило і я попросив у нього видушені тюбики фарби, сидів вдома при лампі і пробував малювати. Це були перші мої кроки до пізнання живопису. Рисував різні копії з листівок, але бажання було чогось більшого. І ти знаєш, якби не підтримка моєї бабусі, то можливо воно так би й згасло.
- А як її звали?
- Олена Микитівна. Вона нам з братом Толіком давала, по-перше, зі своєї маленької пенсії п'ять карбованців на фарби, а по-друге, вимагала закінчувати кожну роботу. Для мене вона - це все в моєму подальшому житті.
- А в неї ніхто з рідні не займався малюванням?
- Ну, бабуся по маминій лінії Олена Микитівна Чала вишивала, а її чоловік Василь печі розмальовував. У них було дев'ятеро дітей і всі загинули під час голодомору, а чоловік Василь помер від важких поранень після війни. До речі, в його честь в Індуло-Кам'янці називається Василева балка. Там затяті бої були на початку Другої світової.
- А народилися ж Ви не в Аджамці?
- Так, я народився в селі Індуло-Кам'янка Новгородківського району. Коли німці відступали й на окопи матір гнали, я народився крикливий і гамірний. Німці сказали: або він перестане кричати, або ми його пристрелимо. Тож мама поклала мене край дороги і пішла копати окопи. Врятувала односельчанка, яку не зачепила ця військова повинність. Ось така поява на світ. Батько мій був міліціонером, а потім управляючим зернорадгоспу в Маріямполі, куди ми переїхали спочатку і прожили років з чотири, а потім його перевели в Аджамку.
- Ви ж не навчалися в художній школі чи студії, якоїсь первинної мистецької освіти не мали?
- У мене були грандіозні відкриття світу. То десь на баяні заграють, хочу й я так само, почув скрипочку, хочу на скрипочці. В Аджамці був домбровий оркестр, я туди, а мене не беруть, кажуть - відсутній музичний слух. А він просто був не розвинутий і в подальшому так склалося, що я у дев'ятому та десятому класі керував тим же оркестром.

Велика Северинка. 1990. Полотно, олія. 50x70

Осінній пейзаж. 2010. Полотно, олія. 67x90

- Тож у Вас з дитинства був і музичний досвід?

- Так, у мене все йшло паралельно і я довгий час не міг вирішити чим займатися - музикою чи малюванням. Але так, як поблизу ніяких учбових закладів з образотворчого мистецтва не було, то поїхав поступати в Олександрію в культпросвітнє училище вчитися на скрипку, але там був лише клас баяну. Тож, щоб не повертатися у село, вступив до педучилища, де отримав кваліфікацію викладача праці. До речі, там був хор під керівництвом Зеленського, який вправно грав на скрипці. Тому в мене була можливість займатися і музикою. І все портрети дівчат малював.

- За розподілом Ви потрапили в Карпати?

- Ні, я сам попросився. Всіх розподіляли по області, а я кажу - хочу в гори. Як зараз пам'ятаю, начитався «Чаклунка синіх гір» і потрапив я в село Лоле, зараз Франкове називається, бо про події у цьому селі він написав «Украдене щастя». Пропрацював я недовго, місяців зо три, забрали в армію. Так як у мене був ревматизм серця, то направили в полк зв'язківців у Житомирі Прикарпатського військового округу.

- Повертаючись назад. Ось Ви приїхали в Карпати. Яке враження справило село?

- Це Долинський район і добирався я пішки, кілометрів 9 чи 10. Поки пройшов половину шляху, все село вже гуділо – йде новий учитель. Село вражає. Неушев Йосип Ксенофонович – директор школи, прекрасна людина. Взагалі, гори були величезним відкриттям. Ще коли їхав у потязі, то з тамбура не виходив, весь час милувався краєвидами. Зустріли мене пречудово, дали мені всі уроки співів, фізкультури, малювання і праці. Дітей чоловік 15. Танцював, співав, на скрипочці грав, батярувати ходив, по-нашому «надосвідки».

- В армії Вас задіяли за професійними творчими навичками?

- А як же. Я став переможцем округу з художньої самодіяльності. Грав чардаш на скрипці, а потім Полонез Огінського, навіть по радіо транслювали. Мене відразу завербували в партію, казали - будеш в рядах будівників комунізму. І цілий рік я не ходив у звільнення, вивчав досконало азбуку морзе і став першим у частині.

- Ви зятятий до роботи?

- Так, якщо за щось беруся, то поки не доведу до кінця, не спиняюсь. Між іншим, саме в армії я почав багато малювати. Мені дуже сподобалась одна дівчина, взагалі у нас був великий підрозділ дівчат. Рибчинська Женя - я її малював постійно і з цими портретами я після армії й поїхав в Одесу на художні курси.

- В Одесу Ви поїхали самотійно чи на запрошення?

- Я написав старшому брату Борису листа, а він там працював на заводі керівником бригади, казав, що зарплата маленька 60 крб., але мені було однаково, головне, щоб не потрапити в село. Я хотів іншого життя. Працював я наладчиком станків і мав багато вільного часу. Пропрацював рік. Брат Анатолій закінчив школу й приїхав поступати в училище імені Грекова, рисуноків не було для допуску до іспитів, хоча малював він відмінно, то я надав йому свої і він таки поступив. І потім десь з півтора роки жив зі мною в робітничому гуртожитку, хоча і нелегально, так би мовити. А я весь час спостерігав як він малює і це для мене був просто шок. У них малюнок був на першому місці. Зробив я собі маленький етюдник і почав з друзями брата ходити на етюди. Хотів, щоб взяли офіційно вільнослухачем, але тоді такої практики не було. Але Тамара Іванівна Єгорова - велична людина, яка зіграла в моєму житті можливо найважливішу роль, прийняла мене до навчання без будь-яких питань, відвела місце як одному зі студентів. Вона була першою, хто побачив в мені талант живописця.

- Що залишилося у Вашій душі від Одеси, яке сприйняття?

- Море, небо, краса..

- Є якийсь перегук, щось спільне між морем і степом?

- Звісно, що є. Простір. Взагалі степ для мене - це не скільки жито-пшениця, як польові квіти та трави. Для мене і одне й інше - жива матерія. Я, до речі, плаваю як риба, колись пірнав до 6 метрів у глибину...

- Після Одеси Ви поїхали в Київ шукати щастя в художньому інституті?

- У мене був період роздоріжжя - або повернутись в армію, або йти в художній інститут. На моє щастя, якраз відкрили педагогічний факультет, пізніше він влився в живописне відділення.

- У Києві хто запам'ятався найбільше?

- Гурін Василь Іванович - прекрасна була людина. Ми з ним і на практику їздили, захоплені «вангогами та імпресіоністами», малювали з захопленням, хоча й гуляли з захопленням.

- До речі, алкоголь допомагає Вам в творчій роботі чи навпаки?

- Коли як - по молодості трохи допомагав, а пізніше важкувато було.

- Сергій Гаврилович, Ви навчалися в майстерні Тетяни Голембієвської?

- Так. Художник-мотор, миттєво могла продемонструвати феєрверк живопису, гарна і ми більше дивилися на неї, як на жінку. Взагалі-то, професура бувала в аудиторії рідко, в більшості навчалися один у одного.

Теплий вечір. 2017. Полотно, олія. 70x95

Річка Синюха. Промінь сонця. 2007. Полотно, олія. 77x100

- Під час Вашого перебування в Києві, також навчалися Віктор Перепичай та Анатолій Янєв, Ви підтримували якісь контакти?

- У нас були різні компанії та різні друзі. Моє коло було більш шибутне, а їхнє більш прагматичне. Фактично доля нас звела вже в Кіровограді.

- А Ви приїхали в Кіровоград за направленням?

- Ні. Тут так було. За направленням мене відіслали до Луганська в рекламний комбінат оформлювачем. А я хотів бути живописцем, тож звернувся з проханням про переведення. І, як на диво, мені пішли назустріч і перевели до Кіровограду, про що не жалкую. Адже тут я зміг реалізуватися сповна.

- Звідки у Вас захоплення натюрмортом?

- Не знаю, таке ось сприйняття світу. Я люблю квітковий натюрморт, де можна виявити себе в кольорі. У нас же був період, що це вважалося «мелкотемье». Партія потребувала картину та ще й ідеологічно ангажовану. Я над картинами бився деякий час. У мене диплом був «Горлівка» - шахтар, що виходить до сонця. Тетяна Яблонська казала «золотий диплом», маючи на увазі звучність кольору, але потім Віктор Шаталін, що вів у нас композицію, сказав, що треба помити шахтаря від чорноти, і сам переписав його на, так би мовити, безконфліктний варіант, змінивши практично мій задум. Але в мене до нього ніяких претензій немає. Він - добра, порядна людина, ніколи не заважав саморозвитку, зазвичай мені говорив: все в тебе гарно в живопису, а тепер порисуй. А в мене ніяк душа до цього рисунка не лежала, я завжди любив колір і натюрморт якраз давав таку можливість вільного самовиразу мовою живопису.

- Наскільки складно було працювати в художньо-виробничих майстернях, адже замовлення в основному були на жанрову тематичну картину, або ідеологічну картину – соціалістичний реалізм?

- У нас з Анатолієм Янєвим перше замовлення було: у нього на тему війни - степ, танки, пожежі, дим, а в мене копія – Ленін там десь, уже не пам'ятаю. Гроші отримували одні й ті ж самі і проявили ми себе в цій роботі непогано. А потім, коли давали Крупську з дітьми, а особливо портрети Леніна по 10-20 штук, то це був жах, я не витримував. Мало того, що треба було «виштрикувати» детально, а ще й працювати розтирками сухим пензлем. Я спочатку спробував брати площинами, кольором, то мене звісно висміяли, бо потребувалася фотографічність зображення. Тож з цією роботою в мене не склалося. Звісно, якісь картини малював - типу Сухомлинський з жовтенятами, Ленін з піонерами, але для мене це було дуже важко.

Автопортрет. 1969. Картон, олія. 33x28

Величний храм. 2004. Полотно, олія. 79x87

Будується храм. 2014. Полотно, олія. 85x70

Осінь в Розумівці. 2011. Полотно, олія. 75x95

Хутір Надія. 2017. Полотно, олія. 65x80.

Заслужені художники України Сергій Шаповалов та Андрій Надеждін під час інтерв'ю в майстерні. 2019 р.

Фото Олександра Шулешка

- Це впливало, скажемо так, на Ваш душевний стан, як художника?

- Після виробничих робіт завжди було пригнічення, з якого було дуже важко виходити. Я пробував навіть виставку картин робити, але воно не моє. Дуже вдячний журналісту і критику Броніславу Куманському, якому сподобався мій натюрморт і він написав статтю «Чарівні пелюстки мальв» з дуже гарною аргументацією про важливість малого жанру, що вселило в мене надію і надало впевненості. Я раніше представляв на республіканські виставки тематичні портрети, але вони не проходили виставком, а представив натюрморт і його відразу закупило міністерство культури, бо те, що написано з душею, воно відразу відчувається.

- Ви пишете твір експромтом?

- Так, я малюю відразу, без ескізів, сплеском кольорових співвідношень.

- Щодо композиції - Ви вибудовуєте натюрморт?

- Звісно, виставляю, хоча краще, якби відбувався експромт. Але інколи приходиться складати щось на столі, а воно, як сказати, проглядається постановочність.

А ось, коли малюю на пленері в саду, то все набагато краще виходить. Я люблю ромашки, сокирки, дзвіночки, півники. Душа співає, коли малюю!

- Ви взагалі любите квіти?

- По-перше, в мене цілий сад. По-друге, мене на базарі всі знають, у кого я квіти купую...

- Це схоже, як у Огюста Ренуара, що створив сад, як частину майстерні. А хто за ним доглядає?

- Я, завжди я. Хоча садили ми його разом з дружиною.

- А з дружиною Ларисою Ви познайомилися в Кіровограді?

- О, це цікава історія. В мене була майстерня там, де нині бібліотека Чижевського, там же і жив. А коли її знесли, то жити фактично стало ніде, перебивався то в столярній майстерні, то у Володі Кир'янова. А одного разу ми пішли до Нетребенків, там непогана компанія збиралася, говорили про мистецтво і життя. Там я й зустрів своє кохання. Лариса була заміжня, але сказала - хочу бути з тобою. Так і склалось, живемо й до нині.

- А як Ви прийшли до міського краєвиду?

- Я завжди любив міські краєвиди - архітектура й природа. Досі дивуюся, як я міг на першому курсі так написати вид на Видубичі. Всі ж архітектуру олівчиками чи аквареллю малювали, зрисовували, а я якось від природи бачив місто, як узагальнений образ. І коли приїхав в Кіровоград, то він мене «потряс» своєю цілісністю.

- А є якась різниця в формальних підходах, художній мові, між пейзажем та натюрмортом?

- Я коли хочу щось намалювати, то підхід один - «с восторгом». Я ж працюю «а ля пріма».

Якщо розпочинаю вдаватися в деталі, все - кінець.

На вікні... 2014. Полотно, олія. 60x84

Поле надихас. 2020. Полотно, олія. 75x85

Знову весна. 2020. Полотно, олія.. 79x85

Півонії на зеленому. 2004. Полотно, олія. 70x80

Весна пробуджується. 2020. Полотно, олія.. 70x90

- Була у Вас так звана козацька серія. Як вона народилася?

- Коли ми отримали незалежність, не хочу говорити пафосно, але для мене це була найбільш вражаюча подія в житті, і в мене в голові почало таке творитися, думки бігли роєм. На горизонті відразу з'явився Микола Гоголь, який зливався з тими піснями, обрядовими колядками, які я знав з дитинства, що пензель і мастихін самі витанцьовували на полотні образи «Козацької долі», «Гопака», «Козака Мамає».

- Виходячи з Вашої відповіді, виникає питання – Ви любите читати?

- Класику літератури я перечитав мабуть всю, що доступна була в армії – від Шекспіра до Хемінгвея.

- Хто Вам найбільше до душі з художників взагалі?

- Для мене відкриттям були французи – імпресіоністи, постімпресіоністи. Вони відкривали новий, невідомий мені живописний погляд на світ. Клод Моне та Ван-Гог для мене були потрясінням. Листи Ван-Гога я прочитав на одному диханні. Великий вплив мали музейні зібрання Одеси, Києва та взагалі, де б я не був, завжди хочу потрапити до музею.

Раніше я дивився на твори великих із захватом, як на роботу богів, тепер - щоб знайти щось нове, потрібне для мене. Художник - це завжди відкриття. Ось, наприклад, Осмьоркін. Скільки не заходжу до вашого музею, неначе б то все бачив, а кожного разу з'являється щось нове, така особливість живопису.

- Ви коли-небудь думали, що й Ваші твори можуть поповнити музейні колекції?

- Ніколи, ні в юності, ні в інституті, ні в подальшому. Для мене і нині - це якась фантастика бачити свою картину в музеї.

- Ви пишете за велінням душі чи за бажанням?

- Більше за бажанням, якщо можливо. А взагалі, щоб не втратити форми, працюю кожного дня. Бо якщо не брати в руки пензля, наприклад, тиждень, то дуже важко відновлюватися. Я люблю свободу дій на полотні і палітрі, а для цього треба працювати.

- Коли Ви отримали звання «Заслужений художник України», яке це мало для вас значення?

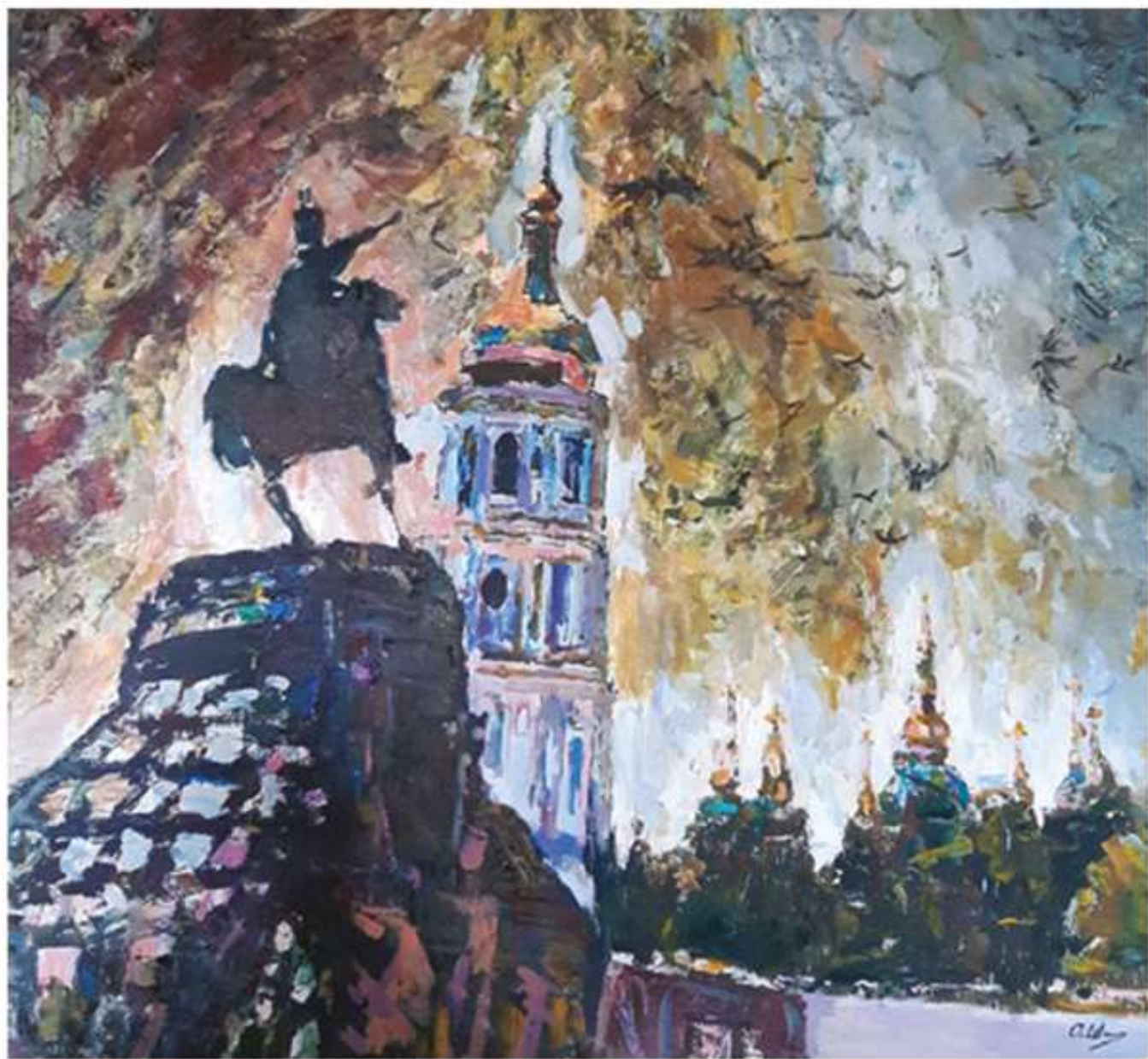
- Якоюсь мірою це стимулювало до подальшої праці, адже приємно усвідомлювати, що твій труд не є марним, що його відзначила держава. Хоча, звісно, художник залишається художником у будь-якому разі, зі званням чи без нього, допоки є бажання творити. А такі події, як відзнаки, це бажання посилюють, піднімають власну планку творчої відповідальності.

Козацький дух боротьби. 1997. Полотно, олія. 100x125

Відблиск сонця. 1985. Полотно, олія. 57x52,5

Клич Богдана. 2014. Полотно, олія.. 92x101

Плин часу. 2014. Полотно, олія. 70x90.

Вічність Богдана. 2018. Полотно, олія. 70x80.

- Чи потрібна художнику підтримка держави?

- Вона потрібна в плані забезпечення можливостей реалізації, так би мовити, плодів творчості. Наприклад, створення законів, а значить правил, для можливості розвитку мистецького ринку. У 1990-і та ще на початку 2000-х був якийсь галерейний рух, але згодом його фактично затисли податками та різного роду обмеженнями. А це ж не виробнича сфера, твори мистецтва - товар унікальний, штучний, а не масове виробництво. Мистецьке коло потребує фондів, меценатів, а для цього потрібен захист їхніх дій, розуміння значення культури для суспільства. А якщо цього немає, то розвивається, як тепер кажуть, *hand-made*, а по-нашому рукоділля, і тоді в очах публіки всесвітньо значимим художником стає колажист портретів з пір'ячка, а не Веласкез чи Гойя, або Шагал.

- Чи треба залишати класичну мистецьку школу, чи відмовитися від всіх цих первинних штудіювань?

- Думаю, що треба залишати краще, модернізуючись відносно викликів часу. Не можна тільки-но народившись, стати великим художником. Це довгий шлях пізнання світу. Пікассо був геніальним рисувальником, фантастичним майстром реалістичного портрету з глибоким знанням європейської живописної школи, що й сприяло його мистецьким відкриттям, які фактично були глибинним переосмисленням традиції.

- До речі, з приводу традицій, майстерня – це важлива складова життя художника. Чи він міг би в квартирі працювати, в якомусь закутку?

- Майстерня - це не просто важлива, це основна складова для втілення творчих задумів, фактично тут проходить моє життя. Найкраще, щоб вона була біля вашого дому. Я свою майстерню облаштував сам і добудовував сам. Це - частина мене, місце, де я можу не лише вільно працювати, а й вільно дихати, відійти від складнощів життя.

Мій сад - дерева, квіти також стали частиною майстерні. А в закутку? Звісно, можна творити й в закутку, і в тісняві малювати, але думаю, це скоріше вимушено.

- Сергію Гавриловичу, останнє питання – мистецтво врятує світ?

- Кажуть, що так. Я на собі відчуваю, що коли виникають проблеми, або дуже тяжкі моменти в житті, то саме мистецтво, творчість допомагає відновлюватися. Я часто й досі відчуваю себе тим хлопчиськом, що лише починав малювати, відкриваючи світ мистецтва, який, як космос, є безмежним.

- Дякую за інтерв'ю.

Автопортрет. 2017. Полотно, олія. 75x80

Шаповалов Сергій Гаврилович

Народився 15 травня 1943 року в с.Інгуло-Кам'янка

Новгородківського р-ну Кіровоградської обл.

Заслужений художник України (2008).

Член Національної Спілки художників України (1989).

Лауреат обласної премії у сфері образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна в номінації «національна традиція» (2006), міської художньої премії імені Бориса Вінтенка (2020).

Закінчив Київський державний художній інститут, нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури за спеціальністю «живопис» (1974), педагоги з фаху - народні художники України Т.М.Голембісвська, В.В.Шаталін.

Працював художником-живописцем в Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду Української РСР (1974-1989).

Виставкову діяльність розпочав з 1981 року. Учасник міських, обласних, всеукраїнських та зарубіжних виставок. Персональні виставки в музеях та бібліотеках Кропивницького, в Кисві в Національному музеї

Тараса Шевченка (2010), в Гвадалахарі, Іспанія (2004).

Твори зберігаються в Дирекції виставок Міністерства культури України, музеї мистецтв та художньо-меморіальному музеї О.О.Осмьоркіна

в Кропивницькому, Ізмаїльському та Переяслав-Хмельницькому художніх музеях, приватних збірках в Україні та за кордоном.

В творчості надає перевагу реалістичній манері живопису, мистецьким жанрам натюрморту і пейзажу, роботи виконані у техніці пастозного живопису, що є своєрідною візитівкою художника.

Митця називають Поетом степової райдуги, адже саме барвистою веселкою насичені його твори, що вражають глядачів експресією виконання і невичерпним оптимізмом.

Науково-мистецьке музейне видання «Животисні експромти Сергія Шаповалова» із серії каталогів «В майстерні художника»

На першій сторінці обкладинки фрагменти творів Сергія Шаповалова Щедра осінь. 2010. Полотно, олія. 70x89 та Хутір Надія. 2017. Полотно, олія. 65x80

У виданні використані фото Олександра Шулеика із серії «Майстерня Сергія Шаповалова»

Упорядник, дизайн - провідний науковий співробітник музею А.М.Надеждін

Затверджено на засіданні науково-методичної ради художньо-меморіального музею О.О.Осмьоркіна (Протокол №18 від 08.10.2020р.)

© Художньо-меморіальний музей О.О.Осмьоркіна

Кропивницький - 2020 рік

Наклад 50 прим.

